

Nr 52

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående landsbygdens avfolkning och angående vissa landsbygdsproblem.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 196 av herr *Widén* och II: 243 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening måtte framföra

att avfolkningsproblemen i vissa landsdelar och kommuner är av den natur och av den räckvidd, att de tarvar största uppmärksamhet,

att Kungl. Maj:t därför i utredningar, som har samband med avfolkningens följder, fäster uppmärksamhet vid att vid utredningen skall beaktas de problem, som avfolkningen medför,

att 1958 års skatteutjämningskommitté får uppdrag att särskilt undersöka följderna av det vikande befolkningsunderlaget i vissa kommuner och framlägga de förslag som kan anses påkallade för att skattebördan i dessa kommuner inte ytterligare skall påskynda avfolkningen.

I motion I: 500 av herr *Torsten Andersson m.fl.*, vilken motion likaledes hänvisats till utskottet, föreslås, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att de i motionen berörda problemställningarna måtte bli föremål för utredning och att förslag måtte framläggas för riksdagen i enlighet med motionens syfte.

Utskottet har upptagit motionerna till samtidig behandling.

I motionerna I: 196 och II: 243 framhålles, att omstruktureringen i vårt näringsliv medfört bl. a. att invånarantalet i ett stort antal landskommuner befinner sig i ständigt sjunkande. Som exempel nämnes Jämtlands län. Gjorda prognoser tyder på att avfolkningen där kommer att fortsätta. Åldersgruppen 15—40 år omfattar i avfolkningskommunerna en mindre del av befolkningen än i övriga delar av riket, medan däremot åldersgruppen över 65 år visar en högre siffra än landet i övrigt. Ökningen av antalet skattekronor per invånare är i dessa avfolkningskommuner väsentligt mindre än genomsnittet för rikets landsbygd.

Orsakerna till denna utveckling anges vara dels jord- och skogsbrukets

rationalisering och dels att näringslivet i dessa kommuner är mycket ensidigt.

En kommun med vikande befolknings- och skatteunderlag får svårt att fylla de uppgifter, som normalt åvilar en kommun. Framförda önskemål om ett mera differentierat lokalt näringsliv genom industriell verksamhet torde visserligen icke vara helt realistiska, men företagarföreningarna har sina givna uppgifter och bör stödjas.

I motion I: 500 framhålles likaledes den pågående avfolkningen i vissa delar av landet. Stora, glest befolkade landsbygdsområden måste innebära vådor från beredskaps- och försvarssynpunkt. Redan nu råder brist på reservarbetskraft. Skogsbruket lider redan i viss mån brist på arbetskraft. Brukarna av de mindre jordbruksenheter i skogsbygderna har att svara för skogsbrukets behov av arbetskraft för huggning och körning. Hästen har en väsentlig uppgift och bl. a. därför krävs en bit jord och lämpliga byggnader.

Samhället måste gripa in för att få till stånd bättre förhållanden. Åtgärder som hittills vidtagits har inte alla gånger utformats och tillämpats så, att man kan säga att de fyller sin verkliga uppgift. Så är exempelvis icke fallet med lånegarantien till jordbruket, där det alltid kräves borgen. Stödjordbrukets lämplighet som bosättningsplats beaktas ej i tillräcklig utsträckning. I fråga om egnahemsbyggandet kan man iakttaga en påfallande restriktivitet. Behovsprövningen för erhållande av bidrag till exempelvis vatten och avlopp synes vara för hård. Många tycker dessutom att tillvägagångssättet är för besvärligt.

Hela frågekomplexet är av den vikt, att det bör närmare studeras aningen av någon nu sittande utredning eller av en särskilt tillsatt sådan.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionerna I: 196 och I: 500.

Utskottet har inhämtat yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelserna i Östergötlands, Gotlands, Blekinge, Jämtlands och Norrbottens län, Landsorganisationen (LO) och Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF).

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att folkminskningen i vissa trakter är en följd av strukturförändringarna inom näringslivet. På en ort får man brist på arbetstillfällen, men på en annan brist på arbetskraft. Man söker bemästra problemet genom att stimulera arbetskraftens rörlighet och genom att förlägga nya företag till områden med brist på sysselsättning. Alla kommuner har dock ej förutsättningar som lokaliseringsplats för industriföretag. Vid val av lokaliseringsort eftersträvas att välja sådana orter som är

av stor betydelse för glesbygden från servicesynpunkt. Styrelsen har därför gjort en tätortsklassificering och regional indelning av landet. Styrelsen följer kontinuerligt sysselsättnings- och befolkningsutvecklingen samt serviceutrustningens utbyggnad i dessa centra och regioner. Styrelsen understryker vidare betydelsen av företagarföreningarna och det statliga stödet till hantverk och småindustri.

Styrelsen hänvisar slutligen till att frågan om näringslivets lokalisering är föremål för utredning och att hithörande frågor jämväl skall beaktas av bostadsbyggnadsutredningen. Även andra utredningar sysslar med dessa problem.

Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller vikten av att landsbygdens kommunikationsproblem noga beaktas. Företagarföreningarna är i stort behov av en kraftig personell och organisatorisk upprustning. De medel som ställs till dessa föreningars förfogande för direkt långivning bör kraftigt ökas. Samhället bör bedriva en konstruktiv och handlingskraftig politik syftande till en mera harmonisk samhällsutveckling. Kommunindelingsreformen gör snabba och genomgripande åtgärder angelägna.

I fråga om lånegarantien från lantbruksnämndernas sida synes denna fråga vara av så begränsad räckvidd, att en översyn bör kunna ske inom lantbruksstyrelsen. Frågan om upprustning av landsbygdens bostäder för att minska bostadsbristen i tätorter bör prövas i samband med frågan om upprustning av det äldre bostadsbeståndet över huvud taget. Viktigast är emellertid att kommunerna i större utsträckning tar initiativ och biträder ägare till äldre fastigheter med förslag till upprustningsåtgärder.

Länsstyrelsen i Gotlands län uttalar först den meningen, att det vore önskvärt att genom lokaliseringpolitiska åtgärder av mera ingripande slag än som hittills praktiserats motverka den pågående koncentrationen och folkanhopningen till vissa begränsade områden. Särskilt för Gotland gör sig skäl av försvarspolitisk natur därvid starkt gällande.

I fråga om lånegarantien anför länsstyrelsen att en återgång till mera generösa lånevillkor givetvis skulle öka statens förlustrisker och betvivlar att man därmed skulle göra vare sig jordbruksnäringen eller den enskilde någon tjänst åtminstone för Gotlands vidkommande. I fråga om stödjordbrukens bostäder är erfarenheten den, att den tekniska standarden är så låg hos dessa bostäder, att kostnaden för förvärv och upprustning obetydligt understiger kostnaden för nyproduktion. Även om det för gemene man skulle te sig tilltalande att kunna utkvittera ett väl tilltaget bidrag utan direkt insyn från långivaren, torde en sådan förenklad procedur icke enbart vara till gagn för ombyggnads- och förbättringsverksamheten. Kravet på ritningar och arbetsbeskrivningar — ofta i mycket enkelt utförande — medför att sökanden tvingas att göra klart för sig arten och omfattningen av arbetena. Ett byggande utan egentlig plan medför oftast sämre resultat och högre kostnader. Någon särskild restriktivitet utöver normal prövning

av låntagarens ekonomiska förutsättningar och tomtplatsens allmänna lämplighet förekommer icke.

Någon särskild utredning är ej påkallad. Eventuell jämkning på enstaka punkter synes kunna behandlas av redan verksamma utredningar utan särskild påstötning.

Länsstyrelsen i Blekinge län anför att för länets del efter kommunalreformen svårigheterna att lösa de på kommunerna ankommande uppgifterna eller att erbjuda den service, som medborgarna har rätt att ställa anspråk på, icke blir allvarligare än att de kan bemästras. En aktiv näringspolitik har förts, och skogs- och skärgårdsbygden har gjorts attraktiv för tätortsbefolkningen. Den negativa befolkningsutvecklingen synes f. ö. nu ha vänt inom länet.

I fråga om den statliga lånegarantien anför länsstyrelsen, att gällande lånegarantiregler är tämligen liberala. Huruvida ytterligare lättnader erfordras torde få prövas i samband med de förslag som 1960 års jordbruksutredning och andra pågående utredningar kan komma att framlägga. I fråga om egnahemsbyggandet anser länsstyrelsen att länsbostadsnämnden i länet näppeligen kan lastas för restriktivitet. Inom länet har en omfattande verksamhet för restaurering och modernisering av äldre bostäder bedrivits. Länsstyrelsen hänvisar slutligen till att omfattningen och formerna för den statliga bostadsförbättringsverksamheten torde komma att utredas.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser som självfallet, att samhället icke rimligen kan föra sin jordbrukspolitik med den utgångspunkten att småbrukarna skall sitta kvar på sina fastigheter och stå till förfogande som reservarbetskraft oavsett möjligheten för dem att få sin utkomst inom orten. Det måste också vara värdefullt i en krissituation att ej alltför mycken arbetskraft är bunden vid arbetskrävande småbruk. Inom skogsnäringen sysselsättes i allt mindre grad småbrukarna med huggning och skogskörslor.

I utpräglade landsbygdsområden får man räkna med en av rationaliseringen inom jordbruket och skogsbruket orsakad fortsatt folkminskning. Enda möjligheten att i någon mån häva denna avfolkning torde vara en ökad industrialisering, men det synes uteslutet att varje avfolkningskommun skulle kunna få en sådan nylokalisering av industrier att avfolkningen bromsas. Det överskott på arbetskraft, som finnes inom landet, skulle möjligen kunna utnyttjas genom att växande industriföretag förlade filialfabriker till servicemässigt väl rustade tätorter i områden med sådant överskott. En fortsatt expansion av turistnäringarna kan också bidra till att avhjälpa avfolkningsproblemet. En effektiv skatteutjämning är en nödvändig förutsättning.

Vid länsstyrelsen pågår sedan år 1960 en av Kungl. Maj:t anbefalld utredning rörande länets näringsliv och befolkningsutveckling samt därmed sammanhängande frågor. Denna utredning beräknas bli färdigställd vid årsskiftet 1962/63.

Länsstyrelsen bestrider att tillämpningen av garantilånebestämmelserna skulle vara alltför sträng inom länet. Egnahemslån synes snarast ha lämnats alltför generöst, eftersom ett flertal statligt belånade fastigheter försålts exekutivt. Några andra låneformer än de s. k. förbättringslånen torde för länets del ej behövas. Möjligen skulle en särskild form av statlig lånegaranti vara motiverad för dem som icke nu kan uppbringa lån för övertagande av i och för sig goda bostäder på avvecklade jordbruksfastigheter. Dessa detaljfrågor anser länsstyrelsen emellertid icke vara av sådan karaktär att särskild utredning behövs. Däremot tillstyrker länsstyrelsen en mera allmän utredning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län vitsordar, att de i motionerna berörda problemen är aktuella icke minst för Norrbottens län, men hänvisar till de utredningar, som redan pågår inom 1960 års jordbruksutredning, bostadsutredningen och kommittén för näringslivets lokalisering.

LO hänvisar likaledes till att de berörda frågorna är föremål för omfattande utredningar inom lokaliseringsutredningen, 1960 års jordbruksutredning och en rad andra kommittéer. Något ytterligare utredningsinitiativ förefaller icke erforderligt.

RLF hänvisar i sitt yttrande till det handlingsprogram, som antogs vid organisationens förbundsstämma år 1961. RLF finner det därför utomordentligt angeläget att de berörda problemställningarna blir uppmärksammade, vilket till dels torde komma att ske genom 1960 års jordbruksutredning. Givetvis bör en samordning ske av det utredningsmaterial som i olika sammanhang kommer fram. Förbundet anser sig icke kunna bedöma om en särskild utredning är erforderlig. F. ö. hänvisar RLF till den inom Jämtlands län pågående utredningen och understryker betydelsen av en effektiv kommunal skatteutjämning.

Lantbruksstyrelsen har efter samråd med jordbruksutredningen utarbetat och i augusti 1962 till chefen för jordbruksdepartementet överlämnat en promemoria med förslag till vissa författningsändringar rörande lånegarantigivningen till jordbrukare m. m. En i promemorian gjord sammanfattning av förslagens innebörd har följande lydelse.

A. Jordbruksegnahemskungörelsen

Enligt förslagen skulle

- 1) ändamålet med jordbruksegnahemsverksamheten vidgas,
- 2) beskaffenheten hos de brukningsenheter, som skall kunna förvärfvas med stöd av statlig garanti, anges på sådant sätt, att full överensstämmelse ernås med rationaliseringskungörelsens bestämmelser,
- 3) möjlighet öppnas att bevilja lånegaranti för driftslån i samband med ändamålsenliga arealutvidgningar av alla slag, (nu endast möjligt i samband med yttre rationalisering genom förvärv av tillskottsjord),
- 4) driftslån i ökad utsträckning kunna beviljas i samband med övergång från ett mindre till ett större jordbruk,

- 5) möjlighet öppnas att bevilja enskild medlem i sammanslutning för gemensam animalieproduktion driftslån till insats i sammanslutningen,
- 6) ändamålet med de nuvarande driftslånen för övergång till eller startande av specialproduktion vidgas till att avse genomförande av mera genomgripande driftsömläggning,
- 7) maximibeloppet för driftslån höjas från 20 000 kronor till normalt 40 000 kronor och i undantagsfall till 50 000 kronor,
- 8) ökning av amorteringstidens längd ur vissa synpunkter vara önskvärd. Med hänsyn till frågans art föreslår lantbruksstyrelsen dock inte annan ändring av de nuvarande reglerna än att — i anslutning till förslaget under p. 7 ovan — längsta tillåtna amorteringstiden för driftslån ökas till 20 år,
- 9) bestämmelsen rörande anstånd med erläggande av ränta under högst två år på jordbruksegnahemslån och driftslån slopas,
- 10) äldre jordbruksegnahemslån kunna få övertagas om den belånade fastigheten inköpes för rationaliseringsändamål.

B. Rationaliseringskungörelsen

Enligt förslaget skulle möjligheterna vidgas att bevilja lånegaranti för yttre rationalisering även viss tid efter förvärv av tillskottsmark.

C. Jordbruksegnahemskungörelsen och rationaliseringskungörelsen

Bestämmelserna rörande säkerhet för garantilån bör tillämpas på sådant sätt, att låntagaren så vitt möjligt kan utnyttja möjligheterna till bottenkredit. Frågan behandlas av lantbruksstyrelsen i utarbetade men ännu icke utsända anvisningar till lantbruksnämnderna. Några ytterligare åtgärder erfordras icke för närvarande.

D. Stödlånebestämmelserna

Några ändringar i bestämmelserna rörande stödlånen föreslås ej med hänsyn till att gällande låneregler m. m. synes ge låneförvaltaren tillräckliga möjligheter att medge amorteringslättnader.

Utskottet

I motionerna I: 196 och II: 243 hemställas om ett uttalande av riksdagen, varigenom bl. a. uppmärksamheten fästes på de avfolkningsproblem som gör sig gällande i vissa landsdelar. Det föreslås vidare att 1958 års skatteutjämningskommitté får uppdrag att undersöka följderna av det i vissa kommuner vikande befolkningsunderlaget och framlägga förslag till motverkande av denna företeelse. I motion I: 500 hemställas om utredning beträffande vissa i motionen berörda problem som sammanhänger med avfolkningen i vissa kommuner.

Den industriella utvecklingen kännetecknas av bl. a. omfattande och ofta snabbt skeende strukturförändringar. Detta medför att sysselsättningen minskar inom vissa näringar och ökar inom andra. I områden med tillbakagående näringsgrenar uppstår överskott på arbetskraft och i områden med expansivt näringsliv uppkommer brist på arbetskraft. Den tekniska utvecklingen och rationaliseringsverksamheten medför också i många fall

att arbetskraftsbehovet minskar — utvecklingen inom skogsbruket är ett talande exempel härpå. Man torde få räkna med att den här antydda utvecklingen inom näringslivet kommer att fortgå. Den hårdnande konkurrensen och de särskilda förutsättningar som kan komma att uppstå i samband med en eventuell integration på europamarknaden kan för vissa områden av näringslivet öka behovet av rationell drift i stora enheter.

De mycket svårlösta sysselsättningsproblem som sedan länge föreligger, särskilt i glesbygder, där näringslivet är för litet eller icke alls differentierat, torde sålunda få än större räckvidd under den närmaste framtiden. Utskottet har vid skilda tillfällen, exempelvis i sina utlåtanden nr 15 år 1958, nr 3 och 4 år 1959 samt nr 8, 10, 23 och 24 år 1960, behandlat olika spörsmål av betydelse för näringslivet i glesbygderna och har därvid understrukit vikten av att dessa problem ägnas den största uppmärksamhet. Utskottet vill nu ytterligare betona nödvändigheten härav och vill samtidigt konstatera att en livlig och omfattande verksamhet pågår för att komma till rätta med de olika frågorna på området.

Principen om den fulla sysselsättningen är av grundläggande betydelse för arbetsmarknadspolitiken. Förverkligandet av den fulla sysselsättningen förutsätter i rådande läge bl. a. att spörsmålet om arbetskraftens rörlighet och lösandet av de därmed sammanhängande problemen ägnas ett intensivt intresse samtidigt som de lokaliseringspolitiska spörsmålen i övrigt måste beaktas. Dessa frågor är också f. n. föremål för en synnerligen livlig, allmän debatt och behandlas också genom olika, pågående utredningar, exempelvis arbetsmarknadsutredningen, utredningen beträffande näringslivets lokalisering och bostadsbyggnadsutredningen. Väsentliga uppgifter i bl. a. det praktiska arbetet ligger på arbetsmarknadsstyrelsen, som främst fungerar som rådgivande organ i lokaliseringsfrågor och i denna verksamhet samarbetar med de fackämbetsverk som svarar för särskilda frågor såsom kommunikationerna, byggnadsverksamheten, undervisningen, sjukvården och socialvården ävensom med de lokala statliga och kommunala organen samt näringslivet och företagarföreningarna. En inom arbetsmarknadsstyrelsen i februari 1962 upprättad promemoria, vari lämnas en redogörelse för utvecklingen på området och för riktlinjer m. m. i styrelsens lokaliseringsverksamhet, är som bilaga fogad till detta utlåtande.

Utskottet vill också fästa uppmärksamhet på den avsevärda aktivitet som, särskilt under senare år, förekommit på många håll på länsstyrelseplanet, i nära samarbete med kommuner och näringsliv. Länsstyrelsernas uppgifter i förevarande sammanhang och frågan om lämplig organisation för uppgifternas handhavande ingår i det utredningsuppdrag som lämnats till den år 1961 tillkallade länsförvaltningsutredningen.

Utskottet har i övrigt, med hänsyn till att utredningar pågår beträffande i dessa sammanhang grundläggande frågor, icke ansett sig böra här gå närmare in på de olika spörsmålen utan vill endast framföra vissa allmänna synpunkter.

Det synes som om man i strävandena att lösa förevarande problem f. n. går fram efter två huvudlinjer, den ena innebärande ett överförande av arbetskraft från över- till underskottsområden och, efter omskolning i mån av behov, från en verksamhet till en annan samt den andra att genom lokaliseringspolitiska åtgärder stimulera företag att etablera sig på orter, som har svårigheter att bereda sin befolkning sysselsättning. Såvitt utskottet kunnat bedöma skulle det för detta arbete vara synnerligen värdefullt om ett program kunde uppgöras för lokaliseringspolitiken. Ett sådant program torde f. ö. på längre sikt vara nödvändigt om vi skall nå full effekt i strävandena att åstadkomma en struktur i olika hänseenden, bl. a. geografiskt, för vårt näringsliv som motsvarar utvecklingens krav i fråga om konkurrenskraft samtidigt som de olägenheter och risker vilka inte minst från beredskapssynpunkt kan följa av att en bygd blir avfolkad så långt möjligt undvikas. Utskottet inser att upprättandet av ett dylikt program måste bygga på ett allsidigt utredningsmaterial. Med hänsyn bl. a. härtill bör de resultat som kommer att framläggas av de nu sittande stora utredningarna avvaktas.

Utskottet vill i det följande i anknytning till i motionerna upptagna spörsmål något beröra de uppdrag som lämnats vissa av de nu verkssamma utredningarna på området.

Det siffermässiga utredningsmaterial som på senare tid framkommit beträffande befolkningsstrukturens utveckling i vårt land bestyrker, att avfolkningen för skilda delar av vårt land fått mycket allvarliga proportioner. I direktiven för utredningen om näringslivets lokalisering anföres också att det dominerande problemet självfallet är utflyttningen från landsbygden. Nedläggningen av industriföretag kan ofta skapa svåra lokala problem som kräver lokaliseringspolitiska insatser. Lokaliseringsfrågorna har även betydelse från försvarssynpunkt. Det framhålles också att näringslivets lokalisering är av avgörande betydelse för bostadsbyggandet och bebyggelseplaneringen. Samarbete skall ske med bostadsbyggnadsutredningen. Härav framgår, att utredningen behandlar frågor av grundläggande betydelse för de i motionerna upptagna spörsmålen. Detsamma kan sägas om arbetsmarknadsutredningen som har att bl. a. pröva frågor om sysselsättningsskapande åtgärder och om lokala sysselsättningsproblem och vidare skall uppmärksamma frågor som aktualiseras av strukturförändringarna i näringslivet.

Utskottet har erfarit att jämväl lokaliseringsfrågorna kommer i beaktande vid fullgörandet av det uppdrag som lagts på bostadsbyggnadsutredningen. De i motionerna upptagna bostadsfrågorna kommer sålunda att bli belysta från de synpunkter motionärerna företräder.

I motionerna I: 196 och II: 243 har bl. a. yrkats att 1958 års skatteutjämningskommitté skulle få i uppdrag att undersöka följderna av det vikande befolkningsunderlaget i vissa kommuner och föreslå åtgärder så att skattebördan icke ytterligare påskyndar avfolkningen. Utskottet vill erinra om att Kungl. Maj:t genom förslag till årets riksdag, vilket icke förelåg

när motionerna väcktes, förordad höjning av det ursprungligen föreslagna anslaget till Bidrag till skattetyngda kommuner m. m. från 16,5 till 40 miljoner kr. för budgetåret 1962/63, varjämte anslaget i fortsättningen förutsättes bliva 60 miljoner kr. per år. Utskottet har vidare erfarit att spörsmålet anses ligga helt i linje med nyssnämnda kommittés uppdrag, varför det prövas av denna. I prop. nr 111 till årets riksdag, har meddelats att frågan beräknas komma att föreläggas 1964 års riksdag.

I motionerna har, enligt utskottets mening med rätta, understrukits betydelsen på många orter av företagarföreningarnas arbete. Utskottet vill i denna fråga framhålla att en utredning inom kort kommer att tillsättas i syfte att bl. a. skapa ökade möjligheter för företagarföreningarna till en effektiv insats, vilket bör medföra ökade möjligheter för nyetablering av företag på orter med sysselsättningssvårigheter.

I motion I: 500 har upptagits vissa frågor som särskilt berör jordbrukets problem i förevarande sammanhang. 1960 års jodbruksutredning, som skall framlägga förslag rörande riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m., skall enligt sina direktiv beakta de befolkningspolitiska och sociala aspekterna och härvid samråda med lokaliseringsutredningen. Vid övervägandena om olika landsdelars behov och förutsättningar skall hänsyn tagas till beredskapsfrågan.

Med anledning av vad motionärerna anfört angående vissa svårigheter för jordbrukare att erhålla garantilån m. m. vill utskottet hänvisa till att lantbruksstyrelsen som ovan nämnts (sid. 5) i augusti 1962 till chefen för jordbruksdepartementet ingivit en efter samråd med jordbruksutredningen upprättad promemoria med förslag till vissa författningsändringar rörande lånegarantigivningen till jordbrukare m. m. Enligt förslagen skulle bl. a. ändamålet med jordbruksegnahemsverksamheten vidgas samt vissa förbättringar ske i fråga om möjligheterna att erhålla lån och beträffande lånevillkoren.

Utskottet får sammanfattningsvis anföra att utskottet genom bl. a. kontakt med företrädare för arbetsmarknadsstyrelsen, därvid redogörelse lämnats för verkets arbete på förevarande område, kommit till den uppfattningen att de av motionärerna upptagna spörsmålen nu ägnas mycket stor uppmärksamhet. Detta torde även framgå av ovan lämnade uppgifter om vissa av de större utredningarna av olika frågor på detta område. Utskottet anser i likhet med motionärerna att de problem som äger samband med tendenserna till avfolkning av vissa områden i vårt land har en vidsträckt och allvarlig innebörd. Enligt utskottets mening kan man emellertid mot bakgrunden av det praktiska arbete som nu bedrivs och den omfattande utredningsverksamheten knappast räkna med att motionernas syfte skulle vara betjänt av att ytterligare utredningar tillsättes. Utskottet finner emellertid angeläget, att de resultat som framkommer genom utredningsarbetet och genom erfarenheterna i den praktiska verksamheten så snart ske kan leda till åtgärder.

Utskottet hemställer,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna
I: 196 och II: 243 samt motion I: 500 i skrivelse till Kungl.
Maj:t giver till kända vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 14 november 1962

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Carl Albert Anderson*, Nestrup, Sör-
lin, Söderberg, Axel Emanuel Andersson, Hedström, Olofsson, Hellebladh,
Ringaby, Widén, Tage Johansson och Schött;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Jacobsson i
Sala, Svensson i Kungälv, fru Thunvall, herrar Carlsson i Huskvarna, Nils-
son i Bästekille, Lundmark, Björkänge, Haglund, Källstad, Magnusson i
Nennesholm och Edlund*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga

Lokaliseringspolitik och lokaliseringsplanering

(PM upprättad inom arbetsmarknadsstyrelsen)

Strukturförändringar inom det svenska näringslivet och dess inverkan på näringslivets lokalisering

Inom näringslivet pågår betydande strukturförändringar. Sysselsättningen inom jordbruket har sedan decennier tillbaka minskat kraftigt och minskningen uppgår till ca 3 % per år. Avverkningarna i skogen ökar visserligen men betydande rationaliseringar håller arbetskraftsbehovet tillbaka. Man räknar med att snart vara nere i en arbetskraftsåtgång av 0,4 dagsverken per avverkad skogskubikmeter. Mellan 1952 och 1959 minskade antalet inkomsttagare inom jordbruk, skogsbruk och fiske med 118 000 personer.

Stadsnäringarna hade däremot en ökning med 283 000 inkomsttagare, varav 130 000 inom allmän förvaltning och fria yrken, 112 000 inom handeln, 49 000 inom egentlig industri och 34 000 inom byggnadsverksamheten. Husligt arbete hade en minskning med 30 000 inkomsttagare. Sysselsättningen inom industrien fortsätter att öka men ökningstakten var under 1950-talet mindre än under 1940-talet. Många industrigrenar har dock sysselsättningsminskning. Inom textil- och beklädnadsindustrien minskade antalet anställda mellan 1950 och 1959 med 25 000 personer, inom träindustrien med 6 000, inom jord- och stenindustrien med 4 000 och inom sko- och läderindustrien med 2 000 personer. Malmbrytning och metallindustri ökade sysselsättningen med 50 000, pappers- och massaindustrien med 6 000 samt den kemisk-tekniska industrien med 5 000 personer. Massaindustrien har byggts ut kraftigt i hela landet och kapacitetsutnyttjandet har ökat bl. a. till följd av övergång till kontinuerlig drift. Betydande rationaliseringar har genomförts, vilket minskat arbetskraftsbehovet. I södra Sverige, där det finns stora outnyttjade virkestillgångar, har byggts eller är under byggnad fem nya massaindustrier med en sammanlagd kapacitet av 1/3 miljon ton massa. Råvarutrymmet för en fördubbling av denna kapacitet finns liksom planer för massaindustriens utbyggnad till denna kapacitet. Råvarutillgångarna räcker också till för en betydande ökning av produktionen vid befintliga massaindustrier i norra Sverige. Under 4-årsperioden 1961 till 1964 kommer, om nu kända planer förverkligas, kapaciteten att öka i hela landet med 1,5 miljoner ton. Järnbruken har under 1950-talet ökat sin kapacitet liksom sysselsättning väsentligt. I Oxelösund har ett nytt valsverk uppförts och fullt utbyggt kommer detta att sysselsätta 2 500 personer. På kemisk-tekniska området har nyligen beslutats lokalisering av en petrokemisk industri till Stenungsund, som beräknas ge arbete åt omkring 500 personer. Sysselsättningen ökar kraftigt inom servicenäringarna, bl. a. handel, sjukvård och skolväsendet behöver ständigt mera arbetskraft. I fråga om samfärdseln är sysselsättningsexpansionen ringa bl. a. till följd av rationaliseringar inom järnvägs- och telekommunikationerna.

Strukturförändringarnas återverkningar på arbetsmarknaden är olika i olika delar av landet. I de landsdelar, där de från sysselsättnings synpunkt tillbakagående näringsgrenarna och industribranscherna har stor omfattning föreligger överskott på arbetskraft, medan man har underskott på and-

ra håll. Relativt sett är sysselsättningsökningen inom stadsnäringarna inte större i storstadsregionerna än genomsnittligt i riket. Av den totala ökningen mellan 1952 och 1959 av antalet inkomsttagare svarade dock Stockholms stad och de tre storstadslänen för mer än hälften. Kraftig ökning har även de utpräglade malmbrytnings- och metallindustrilänen, främst Norrbottens, Västmanlands och Kopparbergs län. Textil- och beklädnadsindustriens tillbakagång har satt spår efter sig i de län, där denna industrigren har stor omfattning främst i Älvsborgs och Östergötlands län. Sysselsättningsminskningen och den ringa nyetableringen i denna bransch har också försvårat strävandena att förbättra den kvinnliga sysselsättningen i orter, där tung industri dominerar.

Arbetsmarknaden påverkas också av den naturliga ökningen i de arbetsföra åldrarna. Den höga nativiteten i Norrbottens län gör, att det där föreligger arbetskraftsöverskott, trots att man har en både relativt och absolut sett mycket kraftig sysselsättningsökning. För landet i dess helhet har nativiteten minskat och med hänsyn härtill och till ålderssammansättningen i övrigt har man att för 1960- och 1970-talen räkna med mindre ökning av de arbetsföra åldrarna än tidigare.

Stor arbetskraftsutflyttning äger rum från Norrlandslänen och från länen i sydöstra Sverige. Under perioden 1951—60 uppgick nettoutflyttningen från de fem norrlandslänen till ca 32 000 personer och från sex län i sydöstra Sverige till ca 42 000 personer. Den största nettoutflyttningen hade Kristianstads län i Skåne med ca 12 000 personer och därefter följde Jämtlands län med 11 000 personer. Endast storstadslänen samt Uppsala, Södermanlands, Örebro, Värmlands, Kopparbergs och Västmanlands län hade under 1950-talet nettointflyttning. Av nettointflyttningen kommer 78 % på storstadslänen. I en del län har arbetskraftsutflyttningen lett till folkminskning. Under första hälften av 1950-talet gällde detta endast Gotlands och Blekinge län men under senare hälften har även Kronobergs, Kalmar, Kristianstads, Västernorrlands och Jämtlands län haft folkminskning och under enstaka år även Östergötlands, Skaraborgs, Gävleborgs och Västerbottens län. Befolkningsutvecklingen påverkas också av den minskade nativiteten, varför det inte behöver vara fråga om en lika påtaglig försämring av sysselsättningen.

En av arbetsmarknadsverkets uppgifter är att söka bemästra de problem, som uppstår på arbetsmarknaden i samband med strukturförändringarna i näringslivet. Det viktigaste medlet är därvid att stimulera arbetskraftens rörlighet såväl geografiskt som yrkesmässigt. Men en annan möjlighet är att söka förlägga de nya företagen till platser där arbetskraften finns eller flytta företag från områden med arbetskraftsbrist till områden med överskott på arbetskraft. Samhällets åtgärder i dessa avseenden svarar också arbetsmarknadsverket för. Principiellt synes inga delade meningar råda om det förnuftiga i att flytta företagen till arbetskraften i stället för tvärtom.

I stor utsträckning kommer sysselsättningsökningen på befintliga företag men en undersökning som arbetsmarknadsstyrelsen gjort visar, att det är fråga om en betydande ökning, vid de nytilkomna företagen. Undersökningen omfattar under perioden 1946—59 nyetablerade företag, som 1959 hade minst 25 anställda med undantag för företag i de tre storstäderna och deras förortsområden. Den visar, att ca 600 sådana företag etablerats och att de tillsammans sysselsatte ca 50 000 personer. Över hälften av de an-

ställda kommer på metallindustrien. Ca hälften av företagen har flyttat från en kommun till en annan eller är filialer till företag på annan plats. Ett 100-tal av dessa med ca 13 000 anställda utgör flyttningar från eller filialbildningar till företag i de tre storstäderna. Som skäl till valet av lokaliseringsplats har ca 2/3 av företagen uppgivit tillgången på arbetskraft. Som andra lokaliseringsfaktorer har angivits tillgång på ledig industrilokal och i tredje hand kommunikationerna. Även servicetrustningens betydelse som lokaliseringsfaktor har påtalats. För många av de nyetablerade företagen har möjligheterna att välja lokaliseringsplats varit begränsade, bl. a. med hänsyn till läge i förhållande till råvarutillgångar och avsättningsmarknader, men för en stor del torde ha funnits valmöjligheter. I stor utsträckning har valts en även från allmänna lokaliseringspunkter lämplig lokaliseringsplats men det finns också fall, där det allmänna synpunkter skulle bättre ha blivit tillgodosedda vid ett annat ortsväl, utan att detta behövt innebära någon företagsekonomisk försämring.

Lokaliseringspolitiken

Den politik, som från samhällets sida bedrivs i syfte att påverka enskilda företags förläggning till områden med svagt näringsliv, har i Sverige främst formen av *rådgivnings- och upplysningsverksamhet*. Man försöker emellertid *också* vidtaga *positiva åtgärder* för att öka dessa områdens attraktivitet från lokaliseringspunkt t. ex. genom *förbättring av kommunikationsleder* eller av den *allmänna servicetrustningen*. Ett annat viktigt lokaliseringsmedel är det *statliga stödet åt hantverk och småindustri*.

Rådgivningsverksamheten handhaves av arbetsmarknadsverket och sker i intimt samarbete med Industriens produktionsråd, som är ett för Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund gemensamt organ, som bl. a. handhar lokaliseringsfrågor. *Byggnadstillståndslagen* utnyttjades fram till 1959 för att åstadkomma en från samhällets synpunkt ändamålsenlig lokalisering av företag men nämnda år slopades den centrala byggnadstillståndsgivningen.

I den rådgivningsverksamhet, som bedrivs av arbetsmarknadsverket lämnas förslag på orter, som fyller de krav företagen ställt på lokaliseringsplatsen och som även ur allmänna synpunkter är lämpade och i behov av en förstärkning av näringslivet. I stor utsträckning har förts fram orter och områden med ensidigt sammansatt näringsliv eller vars näringsliv domineras av från sysselsättningspunkt tillbakagående näringsgrenar. Områden som drabbats av företagsnedläggelser har ägnats särskild uppmärksamhet och detta gäller naturligtvis speciellt om ett ortens näringsliv dominerande företag nedlagts. *Erfarenheterna har visat, att det i de flesta fall genom aktiva lokaliseringssatser gått att läka de sår, som uppstått i samband med sådana nedläggelser*. Ofta har den ersättningsindustri, som orten fått, inneburit en uppräckning av ortens näringsliv. Tillgången på lediga industrilokaler har därvid visat sig vara en mycket betydelsefull lokaliseringsfaktor.

Vissa statliga industriföretag t. ex. LKAB, Luleå Järnverk, Statens skogsindustrier har lokaliserats och utvidgats bl. a. med hänsyn till önskemålen att förbättra försörjningsmöjligheterna i Norrland. Sysselsättningsökningen vid nämnda tre företags anläggningar i Norrbottens län har mellan 1946 och 1959 ökat med 6 000 personer.

Även frågan om ämbetsverkens lokalisering är aktuell. År 1957 tillsattes

lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet med uppdrag att undersöka möjligheterna att lokalisera statliga ämbetsverk och annan statlig verksamhet till orter utanför Stockholmsområdet. Utredningen har till en början undersökt sådana statliga företag, vars verksamhet är relativt specialbetonad och endast i mindre grad behöver samarbeta med andra statliga myndigheter och organ. Förslag har framlagts angående lokaliseringen av bl. a. statens centrala frökontrollanstalt, statens växtskyddsanstalt, AB Tipstjänst, Svenska Penninglotteriet AB, Försvarets fabriksstyrelse, Arméns intendenturförråd, Stockholms tygstations signalverkstad samt ett par militära staber. Sammanlagt sysselsätter dessa ca 1 000 personer, vartill kommer ca 450 deltidanställda. I en del fall har statsmakterna fattat beslut angående utflyttning från Stockholm, medan i andra fall ytterligare utredningar pågår. Nyligen har utredningen föreslagit, att det planerade socialförsäkringsverket med 850 anställda förlägges till ort utanför stockholmsområdet. Utredningen har också framfört synpunkter på högskolornas lokalisering och föreslagit en decentralisering från Stockholmsområdet. Nu undersökes en större grupp av ämbetsverk, bl. a. militära, som har ett starkt behov av kontakter sinsemellan och därför måste lokaliseras till samma ort eller i varje fall till orter, som inte ligger längre ifrån varandra än att dagliga personliga kontakter kan upprätthållas.

Inom lokaliseringsspolitiken har alltmer den uppfattningen gjort sig gällande att det är nödvändigt att satsa på vissa orter, som har förutsättningar att lämna den service, som företagen fäster avseende vid då de väljer lokaliseringsplats och som människorna fäster avseende vid, då de väljer bosättningsort. Företagen är då de väljer lokaliseringsplats mycket service-medvetna, bl. a. fäster de avseende vid kommunikationer, yrkesutbildningsmöjligheter, allmänbildande skolor och sjukvård. Genom att förbättra denna serviceutrustning i orter och områden som är i behov av en förstärkning av näringslivet ökar deras attraktivitet. Arbetsmarknadsstyrelsen har i uppdrag att uppmärksamt följa verksamheten inom olika områden av samhällslivet ur lokaliseringssynpunkt.

Statsmakterna har särskilt framhållit att kommunikationspolitiken kan bedrivas med särskilt hänsynstagande till de områden i landet, där det av samhälleliga synpunkter anses motiverat att stimulera näringslivets utveckling. Bland frågor som i detta sammanhang har betydelse från lokaliseringssynpunkt är järnvägarnas taxepolitik och organiserandet av samtrafik mellan järnväg och landsväg, samt upprättande av planer för vägbygget. Av intresse i sistnämnda avseende är den 1957 upprättade riksvägplanen omfattande 13 900 km riksvägar.

Det ökade innehavet av motorfordon har lett till en minskning av persontrafiken med de allmänna kommunikationerna. Statens järnvägar gör stora förluster på de trafiksvaga bandelarna och ett omfattande nedläggande av sådana bandelar pågår. I en plan för undersökning av trafiksvaga bandelar har statens järnvägar upptagit 91 bandelar med en sammanlagd längd av 3 919 km. Arbetsmarknadsstyrelsen är representerad i en delegation, som bildats på initiativ av statens järnvägar för att lösa trafikfrågor, vilka uppstår i samband med järnvägsnedläggelser. Det minskade trafikunderlaget har också medfört indragningar av bussturer och busslinjer. Busslinjelängden utgjorde 1957 110 300 km varefter följt en minskning till 104 800 km eller med 5 % fram till 1960. I vissa län har minskningen varit mycket större t. ex. 24 % i Kopparbergs län och 22 % i Kalmar län. Där-

emot har den reguljära inrikestrafiken med flyg väsentligt utbyggt under senare år. Ett 20-tal orter i landet är nu inlemmade i det inrikes flygnätet.

Ett intimt samarbete äger rum mellan arbetsmarknadsstyrelsen och skolmyndigheterna i frågor, som gäller skolornas utbyggnad och lokalisering. Ett stort antal orter har under senare år fått yrkesskolor, allmänna gymnasier, handelsgymnasier och tekniska gymnasier. Frågan om lokaliseringen av den 9-åriga folkskolans högstadium är en annan aktuell fråga.

Inom sjukvården ligger också en del organisationsfrågor med lokaliseringpolitisk anknytning i stöpsleven. Fler provinsialläkartjänster skall inrättas men avsikten är inte att inrätta fler distrikt utan att öka antalet läkare i distrikten och inrätta två- eller flerläkarstationer. Nyligen har statsmakterna tagit ställning till regionsjukvården. Det har beslutats att inrätta regionsjukhus på 7 platser i landet för regioner med ca 1 miljon invånare. Vid regionsjukhusen skall inrättas sådana sjukvårdsspecialiteter för vilka länslasaretten inte har tillräckligt befolkningsunderlag.

Statligt stöd åt hantverk och småindustri är ett annat medel att stärka näringslivet i områden, som är i behov därav. Denna verksamhet handhaves av kommerskollegium och företagarföreningarna, som nu finns i samtliga län. Staten lånar amorteringsfritt pengar till företagarföreningarna som i sin tur lånar ut dessa till hantverk och småindustri. Sammanlagt har staten fram till 1 juli 1961 lånat ut ca 77 miljoner kr. till företagarföreningarna, som också erhåller visst bidrag till förvaltningskostnader och till täckande av förluster på utlåningsverksamheten. Företagarföreningarnas utlåningsmöjligheter till varje företag är begränsade till 50 000 kronor och i vissa fall 75 000 kronor. När det gäller större lånebehov har staten möjligheter att teckna lånegarantier åt hantverk och småindustri för lån i öppna marknaden. Denna verksamhet skötes av kommerskollegium men ärendena utreds av företagarföreningarna. Sedan 1955 och fram till 1 juli 1961 har statlig lånegaranti tecknats för ca 112 miljoner kr. Garantiramen för budgetåret 1961—62 utgör 45 miljoner kr. Arbetsmarknadsverket yttrar sig regelbundet över ärenden av detta slag och beaktar därvid lokaliseringssynpunkterna. Tidigare har funnits en mängd andra utlåningsfonder men dessa har nu sammanslagits till en gemensam utlåningsfond.

Företagarföreningarna i länen är organiserade som ekonomiska föreningar, som medlemmar ingår företag, kommuner, landsting och enskilda personer. Styrelsens ordförande är i regel landshövdingen. Den löpande verksamheten handhas av heltidsanställd personal. Verksamheten består inte bara av kreditverksamhet utan även en allmän utredningsverksamhet i fråga om t. ex. rationalisering, projektering, inköp och försäljning. Sammanlagt är ett 100-tal personer anställda vid företagarföreningarna, varav ca 40 utgöres av kontorspersonal och resten av konsulenter i regel med teknisk utbildning.

Hela frågan om näringslivets lokalisering är nu på nytt föremål för en utredning. Socialministern tillsatte 1959 en utredning med uppgift att utreda och framlägga förslag rörande den statliga lokaliseringsverksamheten. I direktiven för utredningen framhålles bl. a., att möjligheterna och lämpligheten att genom olika positiva åtgärder stimulera företag att etablera sig på orter, där detta från samhällets synpunkt anses angeläget, bör prövas. Även frågan om att genom lagstiftning påverka näringslivets lokalisering skall undersökas. I utredningsuppdraget ingår även att framlägga förslag angående lokaliseringsverksamhetens organisation.

Lokaliseringsplanering

Inom lokaliseringpolitiken har som tidigare nämnts alltmer den uppfattningen gjort sig gällande, att det är nödvändigt att satsa på vissa orter, som har förutsättningar att lämna den service, som företagen fäster avseende vid då de väljer lokaliseringsplats och i vilka det är möjligt att rekrytera den erforderliga arbetskraften. Det är i regel höga anspråk företagen ställer på lokaliseringsorten. Det måste finnas goda kommunikationsleder, tillgång på elkraft, industriområden och bostäder, sjukvårdsanläggningar och skolor av olika slag. Allt detta kräver stora statliga kommunala och enskilda investeringar. De flesta serviceanläggningar behöver också ett visst minsta befolkningsunderlag. Det är otänkbart att alla landets tätorter skall kunna upprustas till en sådan standard att de accepteras från lokaliseringssynpunkt.

För att närmare klargöra vilka orter man bör satsa på i lokaliseringssammanhang har arbetsmarknadsstyrelsen gjort en tätortsklassificering och en regional indelning av landet. De orter som bedömts bli mest aktuella i lokaliseringssammanhang har indelats i A-, B- och C-centra. Klassificeringen har gjorts med utgångspunkt från den serviceutrustning orterna har och det befolkningsunderlag orten kan räkna med, varvid hänsyn tagits till inte bara folkmängden i själva tätorten utan också till befolkningen, som bor i närheten av orten och som från servicesynpunkt är spontant inriktad mot denna eller har närmare och bättre kommunikationer dit än till någon annan ort av samma klass. A-regionerna har ett befolkningsunderlag på minst 30 000 personer. Den folkrikaste A-regionen är Stockholmsregionen med över 1 miljon invånare.

Även till ytvidden är regionerna olika. Avstånden mellan A-centra varierar således väsentligt. I södra och mellersta Sverige kan avståndet mellan två A-centra vara så kort som 2 å 3 mil, men i det inre av Norrland är det betydligt större. Det genomsnittliga vägvståndet mellan samtliga A-centra, vars regioner gränsar till varandra, är 74 km i hela riket, 124 km i Norrland och 62 km i landet i övrigt. Genomsnittliga högsta avståndet i södra och mellersta Sverige till ett A-centrum är således ca 3 mil. Några bestämda krav på centras serviceutrustning har inte ställts. Den erfarenheten har gjorts, att ett befolkningsunderlag på minst 30 000 personer räcker till för flertalet av de serviceanläggningar, som företagare och deras anställda fäster avseende vid. I dessa orter finns en fullständig uppsättning detaljhandelsföretag, lasarett, gymnasium, yrkesskolor etc. Dessa centra ligger nästan undantagslöst vid normalspårig järnväg, är vägknut för riksvägar och utpräglade busscentra. A-centra har i regel spontant serviceinflytande i regionen, som också är ortens rekryteringsområde i fråga om arbetskraft.

Det erforderliga befolkningsunderlaget för en B-region är 15 000 och för en C-region 7 500 personer. B-centra har bl. a. apotek, sjukstuga och realskola och C-centra bl. a. läkare och filialapotek. Till C-centra kommer merendels enhetsskolans högstadium att förläggas. A-centra bedöms bli mest attraktiva när det gäller lokalisering av stora företag, medan B- och C-centra har goda möjligheter att göra sig gällande, när det är fråga om lokalisering av medelstora och små företag.

För A-regionerna har sammanställts en del statistiskt material som visar befolknings- och sysselsättningsutvecklingen. Detta har redovisats i Befolkning och näringsliv (1958) och Samhällsservice och lokaliseringsverk-

samhet (1960). Sistnämnda bok innehåller också en redogörelse för de samhälleliga verksamhetsgrenar, som har betydelse i lokaliseringssammanhang, t. ex. kommunikationer, skolväsende, sjukvård samt stöd åt hantverk och småindustri. En översyn av den regionala indelningen har gjorts under 1960. Enligt denna har landet indelats i 91 A-regioner, 152 B-regioner och ca 300 C-regioner. A- och B-regionernas avgränsning har redovisats på en befolkningskarta i skala 1:500 000 samt i Arbetsmarknadsstyrelsens regionindelning 1961, A- och B-regioner (1961). I ett antal meddelanden har under 1961 och 1962 redovisats statistiskt material för regionerna, t. ex. befolkningsutveckling, arbetslöshet och inkomstförhållanden.

Arbetsmarknadsstyrelsen gör också mera ingående regionala lokaliseringsutredningar. Dessa syftar till att klarlägga var produktions- och serviceföretag bör lokaliseras och vilka åtgärder, som kan vidtagas för att underlätta den önskade lokaliseringen. Utredningarna belyser produktions- och serviceföretagens nuvarande lokalisering samt innehåller en prognos angående befolknings- och sysselsättningsutvecklingen. Sådana utredningar har färdigställts för Skaraborgs län (1959), Kronobergs län (1959), Kalmar län (1960), Hallands län (1960), Östergötlands län (1961) och Kopparbergs län (1961). Utredning pågår i Norrbottens och Västerbottens län. En lokaliseringsutredning kommer också att utföras för Värmlands län. Därutöver har styrelsen gjort ett stort antal regionala utredningar i samband med aktuella lokaliseringsfall. I samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen utför länsstyrelsen liknade utredning i Jämtlands län. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen gjort en utredning angående näringslivet i Bohuslän och dess utvecklingsmöjligheter. I flera andra län bl. a. i skånelänen och Örebro län pågår utredningar med lokaliseringspolitisk anknytning i landstingens regi. Dessa har i allt högre grad börjat intressera sig för lokaliseringsfrågor och frågor som gäller näringslivets lokalisering.

Behovet av samhällsvetenskapligt utbildad personal knuten till länsstyrelserna har sedan många år tillbaka påtalats från olika håll. Under senaste åren har flertalet län erhållit sådana tjänstemän med uppgift att vara länsstyrelsen och andra länsorgan behjälpliga med samhällsplaneringsfrågor. Till inrikesdepartementet har knutits en expertgrupp med uppgift att utgöra länsstyrelsernas rådgivande nämnd i sådana frågor.

Införandet av den 9-åriga folkskolan har nödvändiggjort en omfattande planeringsverksamhet från skolmyndigheternas sida. En viktig fråga är därvid lokaliseringen av denna skolas högstadium, alltså de tre högsta klasserna. Detta högstadium kräver med nuvarande nativitet ett befolkningsunderlag av minst 6 000 personer. Många kommuner har inte tillräckligt underlag härför utan ett samarbete mellan olika kommuner blir nödvändigt.

Bl. a. skolfrågan har aktualiserat en ny kommunindelning. Vid kommunreformen 1952 sattes 3 000 invånare som önskvärd gräns för kommunernas folkmängd. Folkmängden i många kommuner har sedan dess minskat och 376 av landets 1 031 kommuner har mindre än 3 000 invånare. Endast 155 kommuner har över 8 000 invånare. En särskild utredning — indelnings-sakkunniga, tillsatt inom inrikesdepartementet har framlagt ett betänkande med principer för en ny kommunindelning. Kommunerna skall liksom arbetsmarknadsstyrelsens regioner byggas upp kring centralorter med ett välutvecklat näringsliv och en god serviceutrustning. De sakkunniga före-

slår vidare, att riktpunkten för det lägsta befolkningstalet, som en kommun bör hålla 1975, sättes till 8 000 invånare. I vissa fall skall dock ett lägre befolkningstal kunna godtagas. Under 1961 kommer — under förutsättning att riksdagen godkänner de föreslagna principerna — inrikesdepartementet att utfärda närmare direktiv i fråga om kommunplaneringen och uppdraga åt länsstyrelserna att upprätta stomplaner för kommunblock. Sammanslagningen är avsedd att ske på frivillighetens väg. För att underlätta samarbetet mellan kommunerna i ett block innan sammanslagningen kommit till stånd föreslår de sakkunniga, att ett samarbetsorgan skall inrättas. Frivillig kommunalsammanslagning har redan genomförts på en del håll och utredningar därom pågår också i stor utsträckning.

Förändringar i näringslivets lokalisering har lett till att länen numera inte på samma sätt som under gångna tider framstår som naturligt avgränsade enheter. Mest påtagligt är detta beträffande Stockholms- och Göteborgsregionerna, som omfattar delar av flera olika län. Utredningar om länsindelningen pågår. Flera andra regionala indelningsfrågor är aktuella i landet t. ex. indelningen i provinisialläkaredistrikt, sjukvårdsregioner, polis- och landsfiskalsdistrikt, lantmäteridistrikt och postdistrikt.